

Michal SCHVARC

Pozícia Karmasinovej Deutsche Partei vo vnútro politickej kríze na jar a v lete 1940

SCHVARC, Michal: The status of Karmasin's Deutsche Partei during the crisis concerning interior policy in the spring and summer of 1940. In: *Slovensko medzi 14. marcom 1939 a salzburskými rokovaniaми*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Filozofická fakulta; Universum, 2007, s. 77-92.

The domestic political crisis that occurred in the first half of the year 1940 enabled F. Karmasin to play a role of a „honest negotiator“ again, the role he lost as German offices established in Slovakia throughout the year 1939. His reports, that informed Berlin about the decrease of German influence in Slovakia and his role as the „only adviser“ of the prime minister V. Tuka allowed him not only to interfere into domestic affairs of Slovak Republic but also to provide information to German authorities. With his help the Germans had inspiration to fasten Slovakia even more to the „protecting power“.

Priebeh vnútro politickej krízy na Slovensku na jar a v lete 1940 determinovali viaceré vnútro politické a zahraničnopolitické faktory. Jedným z nich, ktorý v sebe obsahoval atribúty oboch aspektov, predstavovalo vedenie Deutsche Partei (DP), vedené Franzom Karmasinom. Nemecká menšina na Slovensku vedená a ovládaná Karmasinom mala na jednej strane v porovnaní s ostatnými národnostnými menšinami výsadné postavenie a na druhej strane figurovala aj ako jeden z nástrojov nacistickej Slowakei-Politik. Vedenie DP vo svojom postoji k slovenskému štátu vychádzalo zo základnej premisy, že vzťahy medzi „ochrannou mocnosťou“ a „ochraňovaným štátom“ budú podmienené jeho pomerom k nemeckej menšine. Za autora tejto konštrukcie, ktorá sa viac-menej ujala, možno pokladať právneho poradcu vedenia DP Kurta Otta Rabla, ktorý s ňou prišiel už koncom marca 1939. Na túto skutočnosť nezabudol ani Adolf Hitler pri nástupnej audiencii slovenského vyslanca v Berlíne Matúša Černáka¹ a objavovala sa vo viacerých variáciách pomerne často v tlači ako napr. vo vyjadrení redaktora Völkischer Beobachter na Slovensku Kuna Goldbacha o tom, že slovenskí Nemci sú „najdôležitejší most vzájomného porozumenia“ a „prostredníkom pocitov voči Veľkonemeckej ríši“.²

1 KOVÁČ, D.: *Nemecko a nemecká menšina na Slovensku*. Bratislava 1991, s. 154.

2 Slovenská pravda, 17. 8. 1939, s. 1.

Otázka právneho postavenia nemeckej menšiny sa medzi jej zástupcami a slovenskými vládnymi špičkami pretriasala už od jesene 1938, keď predstavitelia slovenskej autonómnej vlády prisľúbili Eduardovi Matlovi a F. Karmasinovi ďalekosiahle ústupky, ktoré nadobudli konkrétnu podobu vo vytvorení Štátneho sekretariátu pre záujmy nemeckej národnostnej skupiny na Slovensku. Dôvody, ktoré Jozefa Tisa a Ferdinanda Ďurčanského k takémuto kroku viedli, možno hľadať a nájsť v snahe autonómnej vlády využiť Karmasinove kontakty k nacistickým pohlavárom pri riešení maďarských územných požiadaviek vznesených proti Slovensku.³ Pre slovenských vládných predstaviteľov znamenali tieto prisľuby ťažkú „hypotéku“, ktorej „splácanie“ skrývalo v sebe viaceré úskalía. Sklamanie z výsledku viedenskej arbitráže a viac-menej márne úsilie o zamedzenie jednostranného nemeckého vplyvu na Slovensku spôsobili, že ochota slovenskej vlády pristupovať na požiadavky vedenia DP sa zmenšovala.

Tento vývoj pokračoval aj po vzniku slovenského štátu. F. Karmasin, ktorý už v októbri 1938 počítal, že sa štátny sekretariát v dohľadnom čase pretransformuje na ministerstvo,⁴ už 24. marca 1939 počas stretnutia s J. Tisom, Vojtechom Tukom a Ferdinandom Čatlošom oznámil, že im v onedlho predloží návrh zákona o právnom postavení nemeckej menšiny. Prítomní slovenskí ministri súhlasili a prisľúbili, že podniknú také kroky, aby umožnili čo najrýchlejšie zákonné zabezpečenie práv nemeckej menšiny.⁵ Realizáciu týchto práv v praxi obsahovali aj smernice Zahraničného úradu vyhotovené ako podklad pre rokovania so slovenskou delegáciou 4. apríla 1939 v Berlíne.⁶

Rablov návrh zákona o právnom postavení nemeckej národnostnej menšiny z apríla 1939, ktorý jej mal garantovať ďalekosiahle práva a „*primeraný podiel na plnení štátnych úloh ako aj štátnych úkonov*“⁷, znamenal prakticky vytvorenie „štátu v štáte“. Proti dikcii tohto návrhu zákona sa 19. mája 1939 postavili všetci členovia vlády aj V. Tuka s F. Ďurčanským, ktorí boli vtedy považovaní za najväčších zástancov pronemeckej línie vo vláde.⁸ Uznese-

3 HOENSCH, J. K.: *Slovensko a Hitlerova východná politika*. Bratislava 2001, s. 106.

4 SCHRIFFL, D.: *Die Rolle Wiens im Prozess der Staatswerdung der Slowakei 1938/39*. Frankfurt am Main 2004, s. 24.

5 Slovenský národný archív v Bratislave (ďalej SNA), f. 116-7-4-/102. Záznam z rozhovoru medzi F. Karmasinom, J. Tisom, V. Tukom a F. Čatlošom z 24. 3. 1939.

6 Národní archiv České republiky (ďalej NA ČR), f. Zahraničný úrad v Berlíne 1932 – 1945 (ďalej ZÚ), š. 32, fol. 484 538 – 539.

7 Bundesarchiv (ďalej BArch), Nachlaß Seyss-Inquart (ďalej NL 1180), Band 41.

8 SNA, f. 116-40-4/76-78. Záznam L. Dostala-Dollmanna z 27. 11. 1941.

nie vlády z 21. júna 1939, ktoré kodifikovalo štátny sekretariát ako poradný orgán zaoberajúci sa žiadosťami a sťažnosťami príslušníkov nemeckej národnostnej menšiny, nezodpovedalo Karmasinovým predstavám. Rovnako aj dôverná inštrukcia Úradu predsedníctva vlády, ktorá prakticky zavádzala numerus clausus pri prijímaní Nemcov do štátnej služby.⁹

Neaplnené ambície v oblasti právneho postavenia Nemcov na Slovensku, pomalé tempo „riešenia židovskej otázky“, prepúšťanie a prednostné obsadzovanie pracovných miest Slováckmi, nedôslednosť slovenského MNO pri formovaní autonómnych nemeckých jednotiek v rámci slovenskej armády, snahy F. Ďurčanského o likvidáciu nemeckej odborovej organizácie a v neposlednom rade aj potvrdenie prevahy umierneného krídla HSLS na jej zjazde začiatkom októbra 1939, ako aj Ďurčanského pokusy o „nezávislú“ zahraničnú politiku vyvolávali vo vedení DP dojem, že sa Slovensko odkláňa od politiky, ktorú mu naoktrojovala Ochranná zmluva. F. Karmasin sa preto rozhodol konať.

Hoci etablovanie nemeckého vyslanectva a vytvorenie nemeckej vojenskej misie v Bratislave Karmasinovu pozíciu sprostredkovateľa medzi Slovenskom a Nemeckou ríšou oslabili,¹⁰ požiadal šéfa Ribbentropovej kancelárie v Zahraničnom úrade Rudolfa Likusa, aby tlmočil ríšskemu ministrovi zahraničných vecí jeho obavy z oslabovania nemeckého vplyvu na Slovensku. Ako dôvod svojho znepokojenia uviedol šíriacu sa všeobecnú nespokojnosť podporovanú nepriateľskou propagandou, ktorá podľa neho spôsobila aj izoláciu pronemeckých síl na Slovensku. Na posilnenie nemeckého vplyvu odporučil, aby došlo k zjednoteniu línie ríšskej Slowakei-Politik so záujmami vedenia DP a v hospodárskej oblasti sa dožadoval zavedenia menovej únie, resp. ríšskej marky ako ďalšej meny, ktorá by sa do slovenského hospodárstva „naliala“ skrytú formou v podobe ríšskych subvencií pre zdravotnícke a kultúrne zariadenia. F. Karmasin ďalej navrhol zintenzívnenie nemeckej propagandy prostredníctvom DP a zdôraznil, že ním vedená nemecká menšina je pripravená slúžiť záujmom Nemeckej ríše. Na záver, hoci sám uviedol, že sa nechce miešať do zahraničnopolitických záležitostí, požiadal o audienciu u J. von Ribbentropa.¹¹

9 KOVÁČ, D.: *Nemecko a nemecká...*, s. 156; LIPTÁK, Ľ.: Príprava a priebeh salzburských rokovaní roku 1940 medzi predstaviteľmi Nemecka a slovenského štátu. In: *Historický časopis*, 13, 1965, č. 3, s. 335.

10 Institut für die Zeitgeschichte Mníchov (ďalej IfZ), MA 650/3, fol. 9 394 684 – 686. Správa E. Chlana o situácii na Slovensku z 18. 10. 1939.

11 Politisches Archiv des Auswärtigen Amtes Berlín (ďalej PA AA), R 101 342, fol. 479 829 – 831. Záznam R. Likusa z 18. 11. 1939; KAISER, J.: *Die Politik*

V tomto zmysle vyznel aj Karmasinov prejav z 24. novembra 1939 v Bratislave, v ktorom podrobil ostrej kritike rozširovanie nepráv o Slovensku prostredníctvom nepriateľskej zahraničnej a domácej propagandy a tých, ktorí „by chceli narúšať spoluprácu medzi Nemcami a Slovákmi“.¹² Tým dal jasne najavo, že sa v budúcnosti všetkými silami zasadí o to, aby sa na Slovensku uplatnil výlučne len nemecký vplyv.

Jedným z dôvodov, prečo o prijatie u ríšskeho ministra zahraničných vecí žiadal, boli aj snahy umierneného krídla HSLS presadiť zákon o stavovskom zriadení, ktoré bolo zakotvené v siedmej hlave Ústavy Slovenskej republiky z 21. júla 1939. Karmasinov odpor proti tomuto zákonu podporil aj samotný predseda vlády V. Tuka, keď ho označil za nezmysel a dodal: „*Všetci sme proti stavom. Ale čo s tým narobíme? Farári to tak chceli. Jeden sa už síce porúchal* (narážka na skon J. Budaya), *ale stále ich máme žiaľ dost*“.¹³ F. Karmasin sa s touto argumentáciou predsedu vlády neuspokojil. V liste V. Tukovi z 1. decembra 1939 sa sťažoval, že zástupcovia DP nemali možnosť sa podieľať na prípravách a vyjadril zásadné pripomienky k návrhu zákona. Reorganizáciu jestvujúcich organizácií označil F. Karmasin za rozpornú s verejným záujmom, pretože „*za terajších pomerov by fungovala len za veľkých ťažkostí a niesla by so sebou, pretože by zasahovala do praktického hospodárskeho života, ktorý, ako je známe, reaguje aj na tie najmenšie otrasy, hospodársky neželané dôsledky*“. Za hlavný dôvod svojich obáv, ktorý vo svojej argumentácii použil, považoval obmedzovanie práv nemeckej menšiny: „*Musím ďalej konštatovať, že predložený koncept vôbec nezohľadňuje potreby nemeckej národnostnej skupiny, hoci § 64 ústavnej listiny výslovne hovorí, že v rámci stavovskej samosprávy sa primerane zohľadnia záujmy národnostnej skupiny. V návrhu chýba možnosť vytvárania sekcií alebo podobných útvarov*“.¹⁴ Predsedovi vlády preto odporučil využiť ako východisko pre tak rozsiahlu reorganizáciu už jestvujúce stavovské organizácie, ktorými samozrejme disponovala aj DP, takže v tom prípade by práva Nemcov neboli ohrozené.

des Dritten Reiches gegenüber der Slowakei 1939 – 1945. Ein Beitrag zur Erforschung der nationalsozialistischen Satellitenpolitik in Südosteuropa. (Dizertácia práca.) Bochum 1969, s. 295-296.

- 12 Österreichisches Staatsarchiv/Archiv der Republik (ďalej ÖStA/AdR), f. Bürckel/Materie, K. 165, Mappe 2 248/2, Band I. Vertrauliche Mitteilung der Wiener Pressestelle. 32. Wochenbericht, s. 28.
- 13 BAArch, R 70 Slowakei/257, Bl. 48 – 49. Wahlov záznam o Karmasinových rozhovoroch s V. Tukom a F. Ďurčanským z 25. 11. 1939.
- 14 SNA, f. Národný súd (ďalej NS), Tn ľud 17/1947 – F. Karmasin, mikrofilm II. A 946. F. Karmasin V. Tukovi 1. 12. 1939.

Svoje rozsiahle pripomienky s podrobnou argumentáciou zaslal F. Karmasin aj legislatívnemu odboru predsedníctva vlády 22. decembra s dovetkom, že je pripravený zúčastniť sa porád, ktoré by viedli k dosiahnutiu dohody a k zapracovaniu požiadaviek vedenia DP do návrhu zákona.¹⁵ Za Karmasinove stanovisko sa postavil aj nemecký vyslanec Hans Bernard, ktorý v predkladanom návrhu zákona videl nielen ohrozenie práv nemeckej menšiny, ale aj záujmov Nemeckej ríše, takže slovenská vláda návrh v tichosti z pléna snemu na jar 1940 stiahla.¹⁶

Ešte pred svojou cestou do Berlína zaujal F. Karmasin 28. novembra 1939 na 16. zasadnutí Snemu SR stanovisko k programovému vyhláseniu vlády z 21. novembra, v ktorom síce zdôraznil, že karpatskí Nemci súhlasia so zahranično-politickým programom slovenskej vlády, ale uviedol, že očakáva, že sa jeho výsledky prejavia aj vo vnútro politickej rovine, čím myslel rozšírenie dovtedajších práv nemeckej menšiny. V osobnom rozhovore s predsedom vlády V. Tukom mu bez škrupúl' otvorene povedal, čo tým myslel: „*Požiadavky národnostnej skupiny sú požiadavkami Berlína.*“¹⁷

F. Karmasina prijal J. von Ribbentrop 1. decembra 1939 v prítomnosti štátneho podtajomníka Ernsta Woermanna a vyslanca H. Bernarda. F. Karmasin ríšskemu ministrovi zahraničných vecí podal správu o situácii na Slovensku a o narastaní protinemeckých nálad a podobne ako v rozhovore s R. Likusom žiadal o posilnenie nemeckého vplyvu v „ochraňovanom štáte“. Jeho pôvodný návrh – totiž začlenenie Slovenska do menovej únie – zostal nepovšimnutý. J. von Ribbentrop na základe Karmasinovho hodnotenia situácie pristúpil na vyslanie poradcov na Slovensko, avšak bez viditeľného zasahovania do „vnútroštátnych štruktúr“ krajiny, a zároveň sa vyslovil za posilnenie nemeckého kultúrneho vplyvu prostredníctvom DP. Spôsob, akým malo k posilneniu kultúrneho vplyvu dôjsť, ríšsky minister neuviedol.¹⁸

Vyslanec H. Bernard, ktorého J. von Ribbentrop poveril rozpracovaním možnosti posilnenia nemeckého vplyvu na Slovensku, však celkom nezastával názor svojho nadriadeného. Naopak, vo svojom elaboráte upozornil na problémy vo vzťahu slovenský štát – nemecká menšina a žiadal o vydanie jasných smerníc pre vedenie DP, „*že nemecká politika je zameraná na zachovanie samostatného slovenského štátu v politickom rámci určenu Ochrannou zmluvou. Napriek politickým napätiam a ťažkostiam sa musí nemecká národ-*

15 SNA, f. Alexandrijský archív (ďalej AA), mikrofilm II. C 895, fol. 5 295 170 – 176.

16 LIPTÁK, E.: *Priprava a priebeh...*, s. 342; ; KAISER, J.: *Die Politik...*, s. 191.

17 KOVÁČ, D.: *Nemecko a nemecká...*, s. 161.

18 KAISER, J.: *Die Politik...*, s. 296; KOVÁČ, D.: *Nemecko a nemecká...*, s. 164.

*ná skupina zasadiť za slovenský štát a pomáhať pri jeho budovaní*¹⁹ V tomto prípade sa vyslanec za F. Karmasina nepostavil a vyčítal mu neoprávnené stupňovanie požiadaviek vedenia DP, ktoré sa celkom nezhodovali s predstavami Zahraničného úradu a jeho Slowakei-Politik. Koncepcia „navštevničky“ pre ostatné štáty v podunajskom priestore mala nateraz zostať nedotknutá.

Audiencia u Ribbentropa nemohla F. Karmasina úplne uspokojiť, pretože vo vyslaní ďalších poradcov videl oslabenie svojej vlastnej pozície akéhosi dozoru na Slovensku. V nastávajúcom boji o moc vo vnútri ľudáckeho tábora bolo viac ako jasné, na koho stranu sa Karmasinove vedenie DP postaví. Podpora Tukovej skupiny zo strany Ríše a jeho ochota k ústupkom, boli jasným signálom, aby sa Karmasinova skupina pridala na stranu germanofilského krídla, ktoré sa sformovalo okolo V. Tuku a hlavného veliteľa HG a šéfa úradu propagandy Alexandra Macha. Pritom však podporu tejto skupiny spájala s posilnením svojej pozície.

Nespokojnosť s vnútropolitickým vývojom spájala vedenie DP s predstaviteľmi germanofilského krídla HSLS. Začiatkom roku 1940 sa F. Karmasin stretol so slovenským vyslancom akreditovaným v Berlíne s M. Černákom. Témou ich rozhovoru bola vnútropolitická situácia na Slovensku. M. Černák sa sťažoval na neúnosné pomery sťažujúce akúkoľvek prácu a dodal, že „*prezident Tiso nie je vodcovská osobnosť, ktorá by spájala pozitívne elementy, ale len tie negatívne ako Ďurčanský, Kirschbaum, Čarnogurský*“. Na druhej strane odsúdil verbálny radikalizmus germanofilov, ktorý podľa Černákovej mienky spôsoboval zbytočné nedorozumenia a malichernosti. F. Karmasin nezauljal k Černákovým vyjadreniam nijaké stanovisko.²⁰

Hodnotenia nezasvätených pozorovateľov o postoji vedenia DP vo vyostrejujúcom sa spore vo vládnom tábore si protirečili. Aj keď Walter Wüster zo Zahraničného úradu hodnotil postavenie nemeckej menšiny ako uspokojivé a slovenských Nemcov ako lojálnych k slovenskému štátu, nezabudol zdôrazniť, že v rámci DP jestvuje aj smer, ktorý presadzuje riešenie postavenia Slovenska ako nemeckého protektorátu.²¹ Na druhej strane ďalší pozorovateľ z okruhu viedenského župného vedúceho Josefa Bürckela konštatoval, že „*nemecká národnostná skupina je väčšinou o priebehu politických konfliktov medzi Slovákmi informovaná a jej práca je tým do istej miery ochromená*“.²²

19 LIPTÁK, E.: *Príprava a priebeh...*, s. 338.

20 SNA, f. 116-16-1/128. Záznam z rozhovoru s M. Černákom zo 6. 1. 1940.

21 PA AA, R 101 342, fol. 489 799 – 480 801. Wüsterova správa o situácii na Slovensku z 22. 1. 1940.

22 ÖstA/AdR, f. Bürckel/Materie, K. 13, Mappe 1 580 (Slowakei). Informatívna správa zo Slovenska z 9. 2. 1940.

Karmasinove aktivity však svedčili skôr v prospech Wüsterovho hodnotenia, hoci viaceré správy SD potvrdzovali vnútorné problémy v rámci DP.

V tejto súvislosti je zaujímavý aj pohľad vedúceho Deutsches Auslandsinstitut Richarda Csákiho, ktorý považoval nemeckú menšinu popri ríšskych úradovniach za druhý nemecký faktor pôsobiaci v „ochraňovanom štáte“ a prisudzoval jej významnú úlohu pri kreovaní vývoja v priestore juhovýchodnej Európy pod nemeckou egidou. Vyslovil sa jednoznačne za zjednotenie politickej línie vedenia DP a tunajšieho ríšskeho aparátu, pričom však nastoľoval otázku, „akým spôsobom sa bude v budúcnosti regulovať v praxi dvojnásobné zapojenie nemeckého vplyvu“.²³ na Slovensku, a to najmä z národnostno-politického hľadiska. Nové formy uplatňovania nemeckého vplyvu sa mali stať vzorom aj pre ďalšie oblasti nachádzajúce sa v nacistickej mocenskej sfére. Csákiho predstavy však boli od politickej reality príliš vzdialené, aby sa mohli pretaviť do takejto podoby. Vzťah medzi vedením DP a ríšskymi úradovňami nebol vôbec harmonický a bol poznačený viacerými konfliktmi.

F. Karmasin sa síce navonok správal ako lojálny úradník Slovenskej republiky, ale jeho snahy smerovali buď k pripojeniu Slovenska k Nemeckej ríši, alebo aspoň k jeho čo najužšiemu pripútaniu k „ochrannej mocnosti“. O tom svedčí jeho prejav počas rokovania funkcionárov NSDAP v Prahe zo 17. februára 1940. Z jeho kontextu totiž vyplynulo, že Slováci môžu ďakovať za samostatnosť Nemeckej ríši a výdatnej pomoci DP, keďže podľa jeho slov bola ona tým faktorom, ktorá „musela prevziať vedúcu úlohu počas príprav revolúcie 15. marca [sic!] 1939“.²⁴ Karmasinove slová boli prisilnou „kávou“ aj pre predstaviteľov SD, ktorí ich aj napriek tomu, že sa prikláňali k myšlienke protektorátu, označili za nevhodné pre plénum, pred akým F. Karmasin vystúpil.

V čase, keď sa latentné napätie medzi oboma táborami prejavilo otvoreným sporom o kompetencie pri realizácii protizidovských opatrení medzi HG a štátnou exekutívou a následne potom, ako A. Mach 21. februára 1940 podal demisiu prezidentovi J. Tisovi, ktorý ju však vzhľadom na pripravovanú cestu A. Macha do Nemecka neprijal, sa V. Tuka o vzniknutej situácii radil s F. Karmasinom. Predseda vlády, ktorý Machovu demisiu odmietal, požiadal vodcu DP, aby vyslovil svoj názor. F. Karmasin označil síce rozkaz A. Macha HG, umiestniť nápisy zakazujúce vstup židov do bratislavských kaviarní, za nesprávny, pretože nemal na tento krok súhlas ministra vnútra

23 SNA, AA, mikrofilm II. C 886, fol. 5 109 525 – 533. Csákiho správa o služobnej ceste v Bratislave z 1. – 6. 2. 1940.

24 BArch, R 70 Slowakei/258, Bl. 28. Správa SD-LA Praha RSHA III z 20. 2. 1940.

F. Ďurčanského, ale na druhej strane neschvaľoval postup F. Ďurčanského, lebo podľa neho tým podkopal autoritu HG v očiach verejnosti. Na Tukovu otázku, čo si myslí o F. Ďurčanskom, odpovedal síce vyhýbavo, ale nepriamo naznačil, že svoje rezorty nezvláda. Reč sa obrátila aj na generálneho tajomníka Jozefa Kirschbauma a ministra dopravy a verejných prác Júliusa Stana s tým, že otázka odchodu posledne menovaného z vlády nie je ešte rozhodnutá.²⁵ O dva dni na to F. Karmasin vyhlásil, že sa neznesie odstraňovanie pronemeckých síl z verejného života a akékoľvek obetovanie antisemitského programu,²⁶ čím dal jasne najavo, na koho strane stojí a koho bude v budúcom konflikte plne podporovať. Postoj vedenia DP sa dal vyčítať aj zo stránok periodík, ovládaných DP.

Prezidentov krok síce krízu zažehnal, ale nevyriešil. Odsúvanie problému sa naplno prejavilo, keď J. Tiso 21. mája 1940 prijal tri mesiace starú Machovu demisiu, ako dôsledok neutíchajúcich pokusov HG zvrátiť pomer síl v štáte. Prepukla otvorená vládna kríza. A hoci Nemecko bolo v tom čase naplno zamestnané vojenskými operáciami na západnom fronte, jeho zásah do vnútropolitického diania na Slovensku z titulu „ochrannej mocnosti“ bol nespochybniteľný. Len sa čakalo na vhodný okamih a zároveň sa hľadali a precizovali formy nemeckého zákroku.

Vedenie DP krátko na to, ako sa dozvedelo o prijatí Machovej demisie, označilo tento krok za „ťažkú urážku Ríše“ a začalo robiť všetko preto, aby urýchlilo ríšskonemecký zásah v prospech zosadeného A. Macha. Popri F. Karmasinovi pripadla v tomto procese významná úloha aj šéfredaktorovi denníka Grenzbote Fritzovi Fialovi, ktorý prostredníctvom svojho informačného kanálu zatiahol do slovenských záležitostí aj šéfa straníckej kancelárie NSDAP Martina Bormanna.²⁷ Už na druhý deň po Machovej demisii informoval M. Bormanna a súčasne aj RSHA.

Grenzbote ihneď začal kampaň v prospech odvolaného A. Macha. Už 23. mája 1940 F. Fiala uverejnil úvodník, v ktorom vyzdvihol Machove zásluhy pri vzniku slovenského štátu a na záver zdôraznil, že „Macha uvidíme čoskoro na významnejšom mieste“.²⁸ Fialov úvodník vyvolal u F. Ďurčanského veľkú nevôľu.²⁹ Nemožno sa ani čudovať, pretože F. Ďurčanský sa pre vede-

25 BArch, R 142 Deutsche Partei/85, Bl. 115 – 116. Karmasinov záznam z rozhovoru s V. Tukom z 22. 2. 1940.

26 LIPTÁK, E.: *Príprava a priebeh...*, s. 341.

27 IfZ, MA 650/3, fol. 9 394 392 – 408. Urbantkeho správa z 13. 6. 1940.

28 LIPTÁK, E.: *Príprava a priebeh...*, s. 349.

29 IfZ, MA 650/3, fol. 9 394 392 – 408. Urbantkeho správa z 13. 6. 1940.

nie DP stal *persona non grata*, a to ako zosobnenie všetkých opatrení, ktoré z pohľadu DP zasahovali, resp. obmedzovali práva nemeckej menšiny.

Ešte v noci z 22. na 23. mája vyslal A. Mach za F. Karmasinom nemeckého úradníka Úradu propagandy Johanna Petreasa a žiadal ho, nech neprijme J. Kirschbauma, aby sa neuskutočnilo valné zhromaždenie Slovensko-nemeckej spoločnosti a aby bol úvodník Grenzbote prečítaný vo večernom vysielaní nemeckej menšiny v slovenskom rozhlase. Okrem toho A. Mach upozornil F. Karmasina, že mu F. Ďurčanský bude ponúkať isté ústupky. Požiadal ho, aby F. Ďurčanského neprijímal s odôvodnením, že on (Mach) mu ponúkne päťkrát viac.³⁰ F. Karmasinovi to však vyhovovalo. Opäť sa dostával do pozície, ktorá mu konvenovala, a to do pozície sprostredkovateľa a poradcu, z ktorej mohol mať vplyv na priebeh udalostí.

Popri rozhovoroch s A. Machom a V. Tukom, v ktorých analyzovali možnosti akým spôsobom bude Nemecká ríša riešiť vzniknutú krízu, neodmietol 24. mája 1940 ani rokovanie s F. Ďurčanským. Avšak Karmasinova rezervovanosť a strohosť nepriniesla pre F. Ďurčanského želané informácie. Napopak, rozhovor sa preniesol do roviny vzájomného osočovania, pričom minister vnútra a zahraničných vecí sa sťažoval na postoj vedenia DP.³¹ F. Karmasin a F. Fiala svoje aktivity ešte viac zintenzívnili a ríšskym úradovním dávali najavo, že „*problém nie je Mach, ale Ďurčanský*“. Nasledujúci deň, 25. mája, podali obaja náčelníkovi viedenskej oblastnej ústredne a zástupcovi Volksdeutsche Mittelstelle (VoMi) podrobnú ústnu správu o činnosti F. Ďurčanského. Vodca DP navštívil okrem toho aj tunajšiu úradovňu Abwehru.³² Ich kroky smerovali k čo najrýchlejšiemu odstráneniu nepohodlného ministra z aktívnej politiky. Na definitívne vyriešenie tohto problému si museli ešte počkať.

V noci z 27. na 28. mája 1940 vypracovalo vedenie DP rozsiahle memorandum, ktoré chcelo adresovať prezidentovi J. Tisovi. Dňa 28. mája zaslal F. Karmasin memorandum VoMi na pripomienkovanie. Odpis dostal okrem viedenskej SD aj do Berlína odchádzajúci nemecký vyslanec H. Bernard. V sprievodnom liste VoMi F. Karmasin uviedol, že vnútorný spor v rámci slovenského tábora je bojom proti pronemeckému smeru, ktorí reprezentujú A. Mach a V. Tuka. VoMi požiadal, aby čo najrýchlejšie zaujala k memorandumu stanovisko, pretože ho chcel J. Tisovi odovzdať ešte v čase vrcholiacej krízy. V elaboráte, v ktorom považoval postavenie nemeckej menšiny na Slovensku za nedostačujúce, sformuloval vodca DP dve možnosti riešenia: mini-

30 SNA, f. 116-16-1/126-127. Karmasinov záznam z 23. 5. 1940.

31 PA AA, R 27 496, fol. 341 541 – 543. Spáva RSHA VI z 28. 5. 1940.

32 IfZ, MA 650/3, fol. 9 394 392 – 408. Urbantkeho správa z 13. 6. 1940.

malistické – t. j. odstránenie existujúcich nedostatkov, garanciu samosprávy a zabezpečenie väčších právomocí pre štátny sekretariát – a maximalistické, ktoré znamenalo získanie ríšskeho občianstva pre slovenských Nemcov a uplatnenie princípu exterritoriality. Samotný F. Karmasin sa predbežne prihovárал za prvé, minimalistické riešenie,³³ čo VoMi, vychádzajúc z ďalšieho priebehu krízy, viac-menej akceptovala.³⁴

Okrem rozhovoru s M. Černákom, ktorý videl situáciu príliš „čierne“³⁵, bol večer 28. mája 1940 privolaný aj k odchádzajúcemu vyslancomu H. Bernardovi. V rozhovore medzi vyslancom, J. Tisom a V. Tukom zopakoval F. Karmasin svoje nekompromisné stanovisko, keď povedal: „*Đurčanský musí odísť, on je kameňom úrazu.*“³⁶ Odchod nemeckého vyslanca znamenal neistotu nielen pre súperiace krídla, ale je pre Karmasinove vedenie DP. Prejavil sa nedostatkom jasných inštrukcií a informácií, ktoré požadovali V. Tuka a A. Mach. F. Karmasin bol pripravený v prípade potreby odcestovať do Berlína, ale štátny podtajomník E. Woermann tento návrh vzhľadom na vrcholiacu nemeckú ofenzívu na západnom fronte odmietol.³⁷

V tejto hektickej atmosfére sa v medzi Nemcami najmä v bratislavskej oblasti začali opäť šíriť fámy o pripojení tohto jazykového ostrova k Nemecku, resp. o zriadení nemeckého protektorátu na Slovensku,³⁸ ktoré napätie a neistotu ešte viac stupňovali. Príchod budúceho nemeckého vyslanca Manfreda von Killingera 5. júna 1940 do Bratislavy situáciu trochu upokojil. Okamžite sa vybral za F. Karmasinom. V rozhovore s vodcom DP mu M. von Killinger oznámil, že ho J. von Ribbentrop poveril sondážou situácie a že „ochranná mocnosť“ žiada vyradenie F. Đurčanského z politiky a dosadenie „ríšskeho komisára“ resp. poradcov. M. von Killinger navrhol do tejto funkcie riaditeľa

33 SNA, f. 116-51-4/125-126. Karmasinov sprievodný list VoMi z 28. 5. 1941; IfZ, MA 650/3, fol. 9 394 392 – 408. Urbantkeho správa z 13. 6. 1940. Porovnaj KAISER, J.: *Die Politik...*, s. 326. Kaiser vychádza zo správy SD z 27. 5. 1940 (PA AA, R 101 345, fol. D 588 211 - 215), v ktorej je uvedená len druhá eventualita.

34 V prípise zo 14. 6. 1940 VoMi zdôraznila, že vzhľadom na vývoj na Slovensku a v Maďarsku „*nepovažuje zásadnú diskusiu o zmysle, význame a rozsahu všeobecného práva národnostných skupín z politických dôvodov za účelnú*“. (SPAN-NENBERGER, N.: *Der Volksbund der Deutschen in Ungarn 1938 – 1945 unter Horthy und Hitler*. Mníchov 2005, s. 238.)

35 PA AA, R 27 496, fol. 341 541 – 543. Spáva RSHA VI z 28. 5. 1940.

36 PA AA, R 101 345, fol. D 588 200 – 204. Bernardov záznam z 29. 5. 1940; Porovnaj KAISER, J.: *Die Politik...*, s. 326.

37 KAISER, J.: *Die Politik...*, s. 331-332; KOVÁČ, D.: *Nemecko a nemecká...*, s. 169.

38 SUŠKO, L.: *Formy ovládania Slovenska nacizmom 1939 – 1945*. Habilitačná práca. Bratislava 1976, s. 225.

Donaudampfschiffahrt-Gesellschaft, nevýrazného Hansa Pehma, ale F. Karmasin s tým nesúhlasil a ako protinávrh vyslovil meno obchodného ataše nemeckého vyslanectva Ericha Geberta,³⁹ ktorý sa energicky zasadzoval za plnenie hospodárskych požiadaviek vedenia DP.⁴⁰

Rokovania M. von Killinger – F. Karmasin pokračovali aj nasledujúci deň. Tentoraz sa ich zúčastnil aj A. Mach, ktorému sa M. von Killinger snažil zdvihnúť sebavedomie aj prísľubom ministerského kresla na rezorte vnútra. Po nich mal mimoriadny vyslanec rozhovor aj s V. Tukom. Krátko po tomto rozhovore predseda vlády prijal F. Karmasina s F. Fialom a zdôraznil im, že „*problémom už nie je viac Ďurčanský, ale Tiso*“.⁴¹ Ubezpečenia zo strany M. von Killingera zapríčinili Tukovu neprimeranú eufóriu. No jeho sen, stať sa prezidentom, sa napriek podpore viacerých ríšskych inšancií nenaplnil.

Napádaný F. Ďurčanský taktiež neatáľal. F. Karmasinovi nevedel zabudnúť jeho odmeranosť z ich vzájomného rozhovoru z 24. mája a jeho postoj a zbieral kompromitujúci materiál proti viacerým, predovšetkým miestnym funkcionárom DP. Zozbierané informácie odovzdal v poverení ministra zahraničných vecí a ministra vnútra Štefan Polyák ako súčasť rozsiahleho elaborátu štátnemu podtajomníkovi E. Woermannovi 15. júna 1940 v Berlíne. Okrem toho sa F. Ďurčanský sťažoval hlavne na, podľa svojho názoru, neobjektívne spravodajstvo a tendenčné úvodníky F. Fialu poškozujúce hlavne jeho osobu. Šéfredaktora Grenzbote uviedol ako exemplárny príklad osôb, ktoré „*svoje malicherné náhľady prenášajú na pomer slovensko-nemecký a generalizujú ho*“. Vzhľadom na dĺžku pôsobenia na Slovensku (od júna 1939) vyčítal minister F. Fialovi ďalej slabú znalosť a orientáciu v slovenských pomeroch a z toho vyplývajúce nesprávne závery hodnotenia vnútropolitologickej situácie.⁴² Vzniesť priame námietky voči F. Karmasinovi sa však minister F. Ďurčanský neodvážil. Naopak, snažil sa dokázať svoju ústretovosť niektorými drobnými ústupkami v prospech nespokojného vedenia nemeckej menšiny.⁴³

Prezident J. Tiso si od vodcu DP udržiaval aj naďalej odstup. Keď prepukla otvorená kríza vyjadril sa, že si neželá, aby F. Karmasin alebo A. Mach zasadli do ministerských kresiel.⁴⁴ Akémukoľvek kontaktu s nepríjemným „*Volksgruppenführerom*“ sa radšej vyhýbal. Až 13. júna 1940 došlo k prvému a zrejme i poslednému rozhovoru medzi oboma aktérmi. Prezident

39 IfZ, MA 650/3, fol. 9 394 392 – 408. Urbantkeho správa z 13. 6. 1940.

40 SUŠKO, L.: *Formy ovládania...*, s. 226.

41 IfZ, MA 650/3, fol. 9 394 392 – 408. Urbantkeho správa z 13. 6. 1940.

42 PA AA, R 101 343, fol. 489 877 – 906. Elaborát F. Ďurčanského.

43 IfZ, MA 1323, fol. 9 398 034. Správa spravodajcu S2 z 11. 6. 1940.

si F. Karmasina nepozval, aby prezentoval svoj názor na rozpory vo vnútri HSLS, ale žiadal od neho vysvetlenie v súvislosti s protižidovskými výtržnosťami, ktoré 10. júna pri príležitosti vstupu Talianska do vojny vyprovokovali príslušníci FS. Okrem toho sa reč obrátila aj na nový spolkový a školský zákon, pričom F. Karmasin vzniesol námietky k viacerým ustanoveniam oboch zákonov s odôvodnením, že porušujú práva nemeckej menšiny.⁴⁵ Tento skôr zdvorilostný rozhovor nemohol F. Karmasinovi poslúžiť na to, aby bližšie vysondoval prezidentov postoj k vnútropolitckej kríze.

Predlžujúca sa neprítomnosť nemeckého vyslanca v Bratislave zvyšovala napätie aj vo vedení DP. Tento dojem nemohla zamaskovať ani konferencia funkcionárskych kádrov DP, ktorá sa uskutočnila v Piesku pri Modre 14. – 16. júna 1940. Medzi hosťami sa po dvoch týždňoch objavil aj „nezvestný“ A. Mach. Okázala demonštrácia jednoty a súdržnosti, umocnená Karmasinovým zdôrazňovaním nedotknuteľnosti nadobudnutých práv, ktoré „*predstavujú minimum toho, čo Führer žiada pre nemecké národnostné skupiny v súvislosti s novým poriadkom v Európe*“,⁴⁶ mali zvýrazniť odhodlanosť nemeckej menšiny zabrániť pokusom o akékoľvek „*svetonázorové kompromisy*“.

Vedenie DP sa usilovalo dostať sa z tejto neprehľadnej situácie aj tým, že 18. júna 1940 požiadalo M. Bormanna o smernice. Vedúci kancelárie NSDAP, ktorý presadzoval radikálnu korektúru vzťahu „ochranná mocnosť – ochraňovaný štát“ rovnajúcu sa protektorátu, poradil F. Fialovi, aby vedenie DP prestalo intervenovať proti hrubým porušeniam dohôd vo vzťahu k nemeckej menšine zo strany slovenskej vlády, pretože splnením predložených požiadaviek by tak znemožnilo využitie vhodnej zámienky na zásah Nemeckej ríše do „ochranného vzťahu“.⁴⁷ M. Bormann pritom vychádzal z vyššie uvedenej premisy, že slovensko-nemecké vzťahy sú determinované pomerom nemecká menšina – slovenský štát. Pre vedenie DP to znamenalo, aby sa stiahlo do pasivity.

F. Ďurčanský aj napriek uvedenému memorandu, ktoré adresoval E. Woermannovi, sa prostredníctvom zákulisných ťahov ešte stále snažil získať náklonnosť F. Karmasina. Inštruoval Š. Polyáka, aby vystupoval ako budúci minister pre národnostné menšiny. Dňa 17. júna 1940 sa stretol s vodcom

44 BACh, R 70 Slowakei/263, Bl. 106. Fellnerove hlásenie, bez dátumu, pravdepodobne z konca mája 1940.

45 SNA, f. AA, mikrofilm II. C 977, fol. 9 395 058. Záznam rozhovoru F. Karmasina s J. Tisom z 13. 6. 1940.

46 Grenzboten, 17. 6. 1940, s. 1.

47 KAISER, J.: *Die Politik...*, s. 340-341. Navrhoval likvidáciu vyslanectva a jeho nahradenie inštitúciou generálneho rezidenta.

DP. Predmetom ich rokovania bola Polyáková návšteva v Berlíne, konkrétne rozhovor so štátnym podtajomníkom E. Woermannom. Š. Polyák sa pritom F. Karmasinovi snažil nahovoriť, že do Berlína neprišiel obhajovať ministra zahraničných vecí F. Ďurčanského a že odvolanie A. Macha odôvodnil E. Woermannovi jeho nezmieriteľným protimaďarským postojom. Na záver rozhovoru prezentoval pred štátnym podtajomníkom svoj dobrý vzťah k vedeniu DP a na znak toho prejavil ochotu prevziať ministerstvo pre menšiny.⁴⁸ F. Karmasin Polyákovej interpretácii veľmi neveril a napokon sa potvrdilo, že Ďurčanského splnomocnenec si obsah rozhovoru s E. Woermannom vymyslel.

Vedenie DP sa viac-menej pridŕžalo Bormannovej rady a nevyvíjalo výraznejšie aktivity. Obmedzilo sa na konzultácie s bezradným predsedom vlády V. Tukom, ktorý si uvedomoval, že bez nemeckej pomoci je jeho pozícia neudržateľná. Preto sa 27. júna 1940 stretol opäť s F. Karmasinom a žiadal ho o radu, čo v danej situácii podniknúť. Vodca DP sa definitívne utvrdil v tom, že V. Tuka je odkázaný len na jeho rady a je vlastne „hračkou v jeho rukách“. Preto počas debaty nastolil požiadavku dôkladnej očisty verejného života, čím myslel predovšetkým odstránenie F. Ďurčanského z politiky a dôkladné „riešenie židovskej otázky“.⁴⁹

Predlžovanie a stagnácia krízy vyvolávali nespokojnosť aj v radoch samotnej DP. Odkladanie riešenia podrývalo Karmasinovu autoritu, ktorú niektoré skupiny vo vnútri DP oslabovali už od konca roku 1939. Vyčítali mu predovšetkým „privandrovalectvo“, nezáujem o potreby Nemcov mimo bratislavskej sídelnej oblasti. Nebezpečná bola predovšetkým otvorená vzbura v Handlovej, ktorá nachádzala odozvu nielen v Hauerlande, ale aj na Spiši, kde sa aj naďalej intenzívne prejavovali promaďarské tendencie. K tomu sa pridali aj chýry o jeho českom pôvode. Vnútropolitické udalosti vzbudili hlavne medzi bratislavskými Nemcami nádeje, že už čoskoro dôjde k „anšlusu“ Slovenska k Nemeckej ríši. K otvorenej verbálnej konfrontácii medzi F. Karmasinom a odborárskymi funkcionármi z bratislavskej oblasti došlo začiatkom júla 1940, keď mu vyčítali, že nesie zodpovednosť za katastrofálne podmienky robotníkov nemeckej národnosti. Pri tejto príležitosti zdôraznil svoje úsilie o „anšlus“, ktoré však brzdia rôzne nariadenia z Berlína a za vzniknutú situáciu obviňoval Nemeckú ríšu.⁵⁰ F. Karmasin si síce nespokoj-

48 SNA, f. AA, mikrofilm II. C 976, fol. 9 394 420 – 422. Urbantkeho správa z 20. 6. 1940.

49 SNA, f. AA, mikrofilm II. C 977, fol. 9 395 056 – 057. Záznam rozhovoru medzi F. Karmasinom a V. Tukom z 27. 6. 1940.

50 BArch, R 70 Slowakei/258, Bl. 70. Hlásenie brnianskej úradovne SD z 9. 7. 1940.

nosť funkcionárov na nižších stupňoch stránickej organizácie uvedomoval, ale vo svojich možnostiach bol značne limitovaný, keďže konečné rozhodnutie mali v rukách najvyšší predstavitelia „ochrannej mocnosti“.

Karmasinova „misia“ poradcu, sprostredkovateľa a Tukovho „jediného dôvernika“ vrcholila. Dňa 11. júla sa v Žiline stretol s M. Černákom, o dva dni neskôr s predsedom vlády V. Tukom.⁵¹ V rozhovore s berlínskym vyslancom prezentoval F. Karmasin svoje názory na situáciu ako stanovisko Nemeckej ríše. Vodca DP zopakoval to, čo už od začiatku krízy prezentoval, za vzniknutú situáciu vinil F. Ďurčanského a opätovne sa kategoricky vyslovil za jeho odchod z politiky. Prezidenta J. Tisa sa F. Karmasin neodvážil priamo kritizovať, hoci naznačil, že jeho postoj k celej veci je viac ako pochybný. M. Černák s Karmasinovými názormi v podstate súhlasil, no jeho úmysel rezignovať z vyslaneckého postu narazil na nepochopenie „Volksgruppenführera“.

Podstatne dôležitejšia bola Karmasinova návšteva u predsedu vlády, ktorý vtedy „oddychoval“ na Sliachi. Popri hodnotení situácie sa hovorilo aj o rekonštrukcii vlády a zmenách na postoch v predsedníctve HSEŠ. V. Tuka predstrel svojmu „jedinému poradcovi“ vo vnútropolitických otázkach nasledovný scenár: v septembri dôjde k rekonštrukcii vlády, pričom si V. Tuka nárokoval aj na rezorty zahraničia a národnej obrany, pozíciu ministra vnútra mal obsadiť A. Mach. Zmeny mali nastať aj v rezortoch školstva a dopravy a verejných prác. F. Karmasin proti personálnym zmenám nemal námietky, ale september sa mu nepozdával ako vhodný termín, pretože znamenal len ďalšie odsúvanie neriešených problémov. Obaja sa dotkli aj postu generálneho tajomníka HSEŠ. Zhodli sa síce na Kirschbaumovom odchode, ale ich názory na obsadenie tejto funkcie sa rozchádzali. Kým F. Karmasin navrhoval Jozefa Joštiaka, predseda vlády Jozefa Farkaša. Tukove obavy v prípade, ak by prezident jeho návrhy odmietol, sa vodca DP snažil rozptýliť konštatovaním, že ak by takýto zoznam dostal z Berlína, nezostane mu nič iné len ho akceptovať. V. Tuka pritom dodal, že ak bude J. Tiso postavený pred alternatívu „buď - alebo“ prijme všetky podmienky. Prípravy na zmenu vnútropolitického status quo bežali na plné obrátky a len potvrdili Tukovu závislosť od Karmasinových rád, pomocou ktorej tak mohol „Volksgruppenführer“ aktívne zasahovať do kreovania novej vnútropolitckej konštelácie.

Krátko po porade s predsedom vlády odcestoval do Berlína, aby mohol tlmočiť Tukove stanovisko na najvyšších ríšskych miestach. Dňa 15. júla 1940 ho na vlastnú žiadosť prijal štátny podtajomník Zahraničného úradu E. Woermann. F. Karmasin mu predstrel Tukove návrhy na rozsiahlu rekonštrukciu

51 LIPTÁK, E.: *Príprava a priebeh...*, s. 356-358; KOVÁČ, D.: *Nemecko a nemecká...*, s. 170.

slovenskej vlády, tak ako ich spoločne na prebrali Sliači. Okrem toho vodca DP načrtnol aj ďalšiu Tukovu požiadavku, a to príchod ďalších nemeckých poradcov na Slovensko, pričom zdôraznil, že poradca pre hospodársku a sociálnu oblasť musí mať značnú dávku pochopenia pre pomery na Slovensku. Na záver nezabudol štátnemu podtajomníkovi pripomenúť, že nie J. Tiso ale V. Tuka je tou osobou, ktorá je zárukou bezpodmienečnej pronemeckej línie slovenskej politiky.⁵² F. Karmasin nevystupoval v Berlíne len ako hovorca V. Tuku, ale pripravoval si „pôdu“, aby pri prvej vhodnej príležitosti mohol svojim „chránencom“ predložiť svoje požiadavky. O tom, aké boli skutočné ciele vedenia DP, svedčí anonymná správa z tretej júlovej dekády, podľa ktorej „je najvyšší čas, aby Slováci znovu pocítili silnú ruku, pod ktorou žili ako národ rodených sluhov v neustálej pokore“.⁵³ V predstavách Karmasinovej skupiny znamenala „silná ruka“ nemecký vplyv, ktorý by na Slovensku zabezpečovala práve DP. Lenže vodca DP svoju pozíciu v plánoch nemeckej Slowakei-Politik precenil a plne neodhadol.

Salzburský diktát naplnil Tukove plány len čiastočne. „Ochranná mocnosť“ nenaoktrojovala J. Tisovi rekonštrukciu vlády v takom rozsahu, o akú sa usiloval predseda vlády. Znamenala však výrazné posilnenie vnútropolitických pozícií germanofilského krídla HSL'S. Vedenie DP na čele s F. Karmasínom hneď po Salzburgu začalo presadzovať svoje požiadavky. Vodca DP v rozhovore s V. Tukom ráno 30. júla 1940 dal jasne najavo, že Berlín nestrpí zotrúvanie J. Kirschbauma a Jozefa Mišika (prednosta ÚŠB) vo funkciách a zdôraznil mu, že musí rozhodne odmietnuť všetky Tisove návrhy.⁵⁴ F. Karmasin kategoricky trval na splnení týchto personálnych zmien, k čomu v priebehu augusta aj došlo. Hybnou silou týchto zmien však nebol Karmasinov nátlak, ale diktát Nemeckej ríše.

Za svoj podiel na vnútropolitických zmenách si nárokoval vysoký „honorár“. O tom, aké boli jeho predstavy o spolupráci, svedčí jeho oficiálna návšteva u predsedu vlády V. Tuku a dezinovaného ministra vnútra A. Macha 31. júla 1940. Kým uvítacia reč oboch slovenských predstaviteľov obsahovala len známe prázdne a opakujúce sa floskuly, F. Karmasin po zdvorilostnom úvode prešiel rovno k „veci“. Obom znovu pripomenul, že slovenský štát je pod Führerovou ochranou a ubezpečil ich o ochote DP spolupracovať. Za predpoklady pre ďalšiu spoluprácu stanovil realizáciu úplnej samosprávy pre nemeckú menšinu, dobudovanie stranických organizácií vo všetkých

52 PA AA, R 101 345, fol. E 085 041 – 042. Woermannov záznam z 15. 7. 1940.

53 KAISER, J.: *Die Politik...*, s. 342; KOVÁČ, D.: *Nemecko a nemecká...*, s. 170.

54 NARA, T-175, roll 615, fol. 000 433. Záznam spravodajcu S2 z 30. 7. 1940. Za láskavé poskytnutie dokumentu ďakujem doc. Ladislavovi Suškovi.

oblastiach verejného života na základe princípov nacistickej ideológie. Ďalej požadoval nápravy v oblasti jazykového zákona, hospodárstva a arizácií, ako aj v otázke udelenia štátneho občianstva pre sudetských Nemcov z radov funkcionárov DP a zdôraznil, že „vytvorenie zdravej základne pre vývoj nemeckej národnostnej skupiny je jedným z hlavných pilierov pre ďalší vývoj Slovenskej republiky“.⁵⁵ Obom odovzdal krátke sedembodové memorandum, ktoré obsahovalo požiadavky v oblasti samosprávy, sociálnych záležitostí, hospodárstva, školstva a kultúry, FS a DJ, odborov a úpravu postavenia štátneho sekretariátu. Memorandum pripomínalo skôr ultimátum ako podnety na dosiahnutie zlepšenia v spomenutých oblastiach života nemeckej menšiny. Vodca DP tieto požiadavky, pravda v oveľa miernejšej podobe, vyslovil aj na večernej manifestácii na Hviezdoslavovom námestí v Bratislave, ktorá mala odštartovať „éru slovenského národného socializmu“.

Vnútropolitická kríza na jar a v prvej polovici leta 1940 umožnila F. Karmasinovi opätovne hrať svoju rolu „čestného makléra“, o ktorú v dôsledku etablovania sa ríšskych úradovní na Slovensku v priebehu roku 1939 postupne prichádzal. Jeho alarmujúce správy o oslabovaní nemeckého vplyvu v „ochraňovanom štáte“ a pozícia „jediného poradcu“ predsedu vlády V. Tuku mu poskytovali dostatočný priestor, aby mohol nielen zasahovať do vnútropolitického diania, ale zároveň aj informovať a dávať ríšskonemeckým inštanciam podnety na riešenie problému, ktoré by Slovensko ešte viac pripútať k „ochrannej mocnosti“. Keďže jedným zo zástancov radikálnej korektúry „ochranného vzťahu“ bol vedúci straníckej kancelárie NSDAP M. Bormann, spolu s F. Fialom ho „zasväcovali“ do slovenských vnútorných záležitostí. Oboja sa pritom spoliehali, že za pomoci radikálneho nemeckého zásahu na Slovensku ešte viac upevnia svoje vlastné politické pozície a vedenie DP sa stane „dozorcom“ Nemeckej ríše v „ochraňovanom štáte“. Salzburský diktát však v konečnom dôsledku nenaplnil ich prehnané ambície a očakávania. Jeden z dôsledkov tohto diktátu – systém poradcov, za ktorý sa vodca DP prihovárал už koncom roku 1939 – vnímal napokon ako opätovné oslabenie jeho pozície k slovenským politickým špičkám. Tento fakt sa v konečnom dôsledku prejavil menšou ochotou predstaviteľov HSLS, vrátane A. Macha aj V. Tuku, ustupovať Karmasinovým kategorickým požiadavkám v takej podobe, v akej ich predložil 31. júla 1940. Možno teda konštatovať, že Salzburg predstavoval vyvrcholenie Karmasinovho vplyvu na formovanie slovenskej politiky a za súčinnosti viacerých faktorov, najmä po ďalšej konfrontácii oboch súperiacich frakcií HSLS na prelome rokov 1940/41, definitívne zoslabol.

55 SNA, f. NS, Tn fud 72/1945 – J. Sivák, mikrofilm II. A 879. Návšteva F. Karmasina u V. Tuku a A. Macha 31. 7. 1940.